

ШЛЯХИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЕКОЛОГО-ЕТИЧНИХ ПРОБЛЕМ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Валерій Кирилюк, викладач

кафедри музичної педагогіки та хореографії
Ніжинського державного університету

ім. М. В. Гоголя,
заслужений артист України
Чернігівська обл.

ШЛЯХИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЕКОЛОГО-ЕТИЧНИХ ПРОБЛЕМ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Автор обґрунтовує шляхи розв'язання еколого-етичного виховання засобами фольклору та мистецтва в умовах впровадження Болонського процесу у вищій школі задля духовного і професійного становлення студентської молоді.

Постановка проблеми. На сучасному етапі людство переживає надзвичайно важливий, критичний період своєї історії – це період загрозового для існування цивілізації зростання низки негативних факторів: деградації природи, деградації людської моралі, виникнення і поширення небезпечних хвороб, зростання бідності, агресивності, злочинності. Сьогодні рівень конфлікту між техносферою і біосферою набув небаченого досі критичного рівня.

Ця ситуація не могла не відобразитись на освіті. Нагальною проблемою для України є вихід на шлях євроінтеграційного процесу не тільки в галузі економіки, а й культурного та екологічного виховання молоді. Таким перетворенням значною мірою має сприяти Болонський процес, як процес структурного реформування національних систем вищої освіти. Його метою є створення до 2010 року європейського наукового та освітнього простору задля підвищення спроможності випускників ВНЗ до працевлаштування, поліпшення мобільності громадян на європейському ринку праці, підняття конкурентоспроможності європейської вищої школи. Болонський процес, який сьогодні впроваджений у вищих навчальних закладах, спрямований на перетворення України на конкурентний і динамічний економічний простір в Європі, що базується на знаннях, здатний до сталого розвитку із більшою кількістю і кращими робочими місцями та вищим рівнем соціального порозуміння. На всіх етапах Болонського процесу було проголошено, що цей процес добровільний; полісуб'єктний, ґрунтується на цінностях європейської освіти і культури; не нівелює національні особливості освітніх систем різних країн Європи; багатоваріантний; гнучкий; відкритий; поступовий. Проте за даних умов

необхідно зважати на проблему еколого-етичного виховання студентської молоді, пошук нових шляхів для формування їх духовного світу на базі набутого досвіду попередніх поколінь, в контексті перебудови вищої школи. Цьому в значній мірі має сприяти етнографічна та фольклорна спадщина українського народу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення й аналіз джерельної бази дослідження переконує, що екологічні проблеми тісно пов'язані з моральним і культурним рівнем нації, збереженням духовних цінностей. Заслужують на увагу праці З.Братка, І.Харченка, Ю.Новикова, А.Григор'єва та ін., в яких зроблений ґрунтовний аналіз екологічної кризи в результаті занепаду духовності, низького рівня екологічної культури та освіти, загального спаду морального рівня протягом останніх десятиліть. Серед пріоритетних напрямів теорії сучасної освіти і виховання молоді чільне місце посідає проблема еколого-етичного виховання, яка стала об'єктом дослідження ряду науковців Г.Біленко, Р.Фурдюя, Л.Юдасіна, Ю.Андрейцева, М.Пустового та ін. У галузі відродження культурної і духовної спадщини нашого народу відзначалися етнографи і фольклористи О.Кравець, О.Воропай, І.Лозинський, С.Макарчук, А.Пономарьов, Г.Лозко та ін., які розкрили глибинне значення досліджень і збереження традицій та звичаїв для цілісності духу української нації. Проблема становлення та розвитку різних галузей мистецтва на засадах національного надбання частково відображені у публікаціях О.Богатирьова, С.Плуталова, Ю.Фесенка та ін., які розкрили роль фольклорної та етнографічної спадщини для впровадження різноманітних форм і засобів мистецтва при етичному вихованні молоді. Актуальні аспекти створення культурної бази для відродження

ШЛЯХИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЕКОЛОГО-ЕТИЧНИХ ПРОБЛЕМ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

духовності українського народу відображено в наукових розвідках І.Цой, І.Скляренко, В.Наулко, Л.Дудко та ін.

Мета дослідження: обґрунтування шляхів розв'язання еколого-етичних проблем засобами фольклору та мистецтва в умовах впровадження Болонського процесу у вищій школі задля духовного і професійного становлення студентської молоді.

Виклад основного матеріалу. На основі аналізу матеріалів про соціально-економічний розвиток суспільства і наслідки НТП, про стан і перспективи використання природних ресурсів та стан динаміки забруднення довкілля можна зробити висновки, що причиною кризового стану є духовне зубожіння нації. Цю ситуацію досить влучно характеризують слова Демокрита: "Подібно до того, як буває хвороба тіла, буває також хвороба способу життя" [1, 15].

Практика свідчить, що формування духовного світу студентів – завдання нелегке. Адже це люди, котрі мають уже певною мірою сформований світогляд, власні переконання та ідеали, які не завжди збігаються з нормативними. Тому необхідно постійно шукати різноманітні шляхи впливу на особистість. Ті, що спонукають замислитись, озирнутись навколо себе, переглянути свої погляди та поведінку. Адже незабаром студенти педагогічних спеціальностей підуть навчати і виховувати наступні підростаючі покоління. І те, які вони прийдуть, і з чим вони прийдуть залежатиме від їх духовної і професійної зрілості. Розбудова себе внутрішнього, плекання внутрішньої людини є суттю духовного вдосконалення. Становлення демократичної держави, входження України до Євросоюзу неможливі без високого рівня професійної та духовної культури майбутніх педагогів.

За А.Щербанем, духовна культура особистості складається з таких культур: інтелектуальної (знання, мислення); моральної (честь, гідність, культура почуттів, статеві культура); культури спілкування (комунікативні здібності, духовні запити, культура мови); національної культури та національної самосвідомості; художньо-естетичної; християнської морально-етичної (релігійні заповіді та традиції); родинно-побутової; політичної, правової, екологічної культури особистості [8, 14].

Як зазначає І.Скляренко, для людини, яка розвивається, культура є безпосередньою формулою існування (життя, енергія, спілкування), і підставу для самоствердження, для свідомого вироблення себе [7, 103].

Сьогодні стає все зрозумілішим, що ступінь

розвитку цивілізації вимірюється не рівнем НТП, а низкою моральних і духовних критеріїв, мудрістю людей, що рухають цю цивілізацію вперед. Подальший прогрес людського суспільства неможливий без розвитку культури і етики, духовності й моралі [1, 32]. Саме тому і науковці, і митці закликають людей повернутися до традиційних цінностей життя, вироблених людством протягом тисячоліть, цінностей, що збереглися завдяки фольклорній спадщині. Мудрість українського народу зосереджена у звичаях, традиціях, фольклорному мистецтві зберегла і сьогодні дух єднання людини з природою. Раціональне природокористування протягом багатьох поколінь було і залишається основою буття. Відчуття гармонії людини з навколишнім середовищем виражене в народних піснях і танцях дивує й захоплює сьогоднішню молодь, що своєю свідомістю проникає в глибини народної мудрості.

Більшості людей притаманна тяга до природи, пізнання свого коріння не тільки як біологічної істоти, а й до свого етносу. Лише зрозумівши природу, культуру свого народу, людина пізнає сама себе. Наші предки, у фольклорному мистецтві, залишили неоціненний спадок – знання законів природи та гармонічного співіснування людини з довкіллям, духовної етики. Тож здійснювати виховання молоді на засадах народних традицій, означає сприяти виходу з еколого-етичної кризи суспільства. Етика, що бере до уваги все наше оточуюче середовище, стала екологічною необхідністю [1, 34].

Для розв'язання еколого-етичних проблем, на сучасному етапі, необхідно на перший план вивести проблему збереження національних особливостей освіти і виховання в умовах прийняття Болонського процесу. Важливо, щоб участь у ньому сприяла зближенню України з Європою, а не уніфікації освіти. У тексті Болонського процесу говориться: "Таким чином, ми беремо на себе зобов'язання досягти окреслених вище цілей – у межах своєї компетенції та поважаючи відмінності в культурі, мові, національних системах, а також автономію університетів – з метою зміцнення європейської сфери вищої освіти". У переліку основних цілей Болонського процесу зазначається пункт про формування та зміцнення інтелектуального, культурного, соціального та науково-технічного потенціалу окремих країн та Європи в цілому. Одним із пріоритетних напрямів державної політики України щодо розвитку вищої школи є формування національних і загальнолюдських цінностей, постійне підвищення якості освіти,

ШЛЯХИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЕКОЛОГО-ЕТИЧНИХ ПРОБЛЕМ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу.

Завжди загальнолюдськими цінностями було виховання у підрастаючого покоління любові до природи. Саме дохристиянська релігія відображала природні стихії і явища в образі божеств. З приходом християнства на Русь язичницькі обряди переплелися з християнською релігією. Особливо це помітно у фольклорній спадщині, завдяки якій створилася фольклористика як наука, що викладається у вищих навчальних закладах на гуманітарних факультетах.

Як і мова народу, справжній фольклор не може існувати поза природним етнічним середовищем, адже його основна функція – бути засобом живого контакту. Цьому значною мірою сприяє автентичний фольклор, під яким ми розуміємо усі види творчої діяльності – словесну, музичну, народні обряди, хореографію, народний театр, різноманітні види ужиткового мистецтва у їх первозданному, адекватному генетичним витокам вигляді. Людина, яка генетично пов'язана з природним фольклорним середовищем, успадкувала фольклорні знання, ремесла, творче вміння своїх пращурів переважно контактним, усним шляхом і передає їх наступним поколінням є носієм автентичного фольклору. Хори, сімейні ансамблі, індивідуальні виконавці, народні майстри ужиткового мистецтва, що відповідають переліченим характеристикам, можуть вважатися представниками автентичної фольклорної традиції. Ці традиції збереглися, в основному, у селах, на жаль, у вищій школі цьому приділяється ще недостатньо уваги. Хоча в деяких навчальних закладах працюють навчально-експериментальні фольклорні ансамблі, художні майстерні з відновлення різних видів ужиткового мистецтва тощо. Вони сприяють підтримці розвитку фольклорної традиції, особливо там, де вона забувається.

В українському фольклорі розрізняють багато жанрів та локальних барв народного виконавства, адже для кожного регіону характерні: своя стилізація, своя мистецька лексика, музичний супровід, а також декоративно-ужиткова різноманітність ремесел. Його основою є календарно-обрядовий цикл, тісно пов'язаний з річним виробничим циклом землеробства, а також зі скотарством, вівчарством, розвиненим у західному регіоні. У цьому циклі дуже цікаві обряди, що сьогодні відроджуються по всій території України: колядування, щедрування, які супроводжуються театралізованими виставами “Коза” та “Маланка”. Останнім часом почали

відроджуватися веснянки та купальські обряди. Деякі дослідники фольклору стверджують, що вся народна творчість – це закодована нашими пращурами інформація про гармонійне життя в навколишньому середовищі. На жаль, сьогодні не завжди можливо зрозуміти та розшифрувати підтекст народних творів, в основному – це здогадки, підтверджені історичними фактами або гіпотези науковців-фольклористів. Часто фольклорна різноманітність на території України пояснюється різними природними ландшафтами та біоценозами, які мали вирішальний вплив на свідомість людей, їх культуру та побут.

Важко переоцінити значення фольклору для народу як генетично-спадкової основи етнічного становлення, формування інтелектуальної й художньої самосвідомості та способів поведінки. На жаль, люди в процесі індустріалізації почали забувати народні традиції та звичаї, природу, перестали помічати їх неповторність, почали недбало ставитись до них. Поки не стало запізно, необхідно дбати про збереження природних багатств, органічною частиною яких є фольклор. Не випадково у спеціальній “Рекомендації про збереження фольклору”, прийнятій Генеральною конференцією ЮНЕСКО в 1989 році, підкреслюється: “... фольклор є частиною спільної спадщини людства і могутнім засобом зближення народів і соціальних груп, утвердження культурної самобутності”. Ці рекомендації напевно враховані при впровадженні Болонського процесу.

Шляхами еколого-етичного виховання студентів є:

- використання етнографічних та фольклорних матеріалів при вивченні предметів гуманітарного циклу;
- запровадження у ВНЗ на факультетах культури і мистецтв декоративно-ужиткового мистецтва, запровадження поглибленішого вивчення фольклору та етнографії України;
- приділення більшої уваги проведенню та науковому дослідженню експедиційних пошуків кожного окремого регіону України;
- практичне втілення результатів пошуків у фольклорне мистецтво;
- розробка нових туристичних маршрутів, які включають знайомство із самобутністю окремих регіонів України;
- розширення географії “зеленого туризму” по всій території України, із залученням студентської молоді;
- проведення наукових еколого-етичних конференцій зі студентами з подальшим практичним втіленням їх результатів;
- фестивалі по лінії СЮФ, що частково

ПОРІВНЯННЯ МЕТОДИК ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ВИБІР ОПТИМУМУ ДЛЯ УКРАЇНИ

фінансуються ЮНЕСКО (в Україні вже проведено восьмий такий фестиваль);

- різноманітні ярмарки як національного так і регіонального значення;

- проведення різноманітних екологічних акцій з урахуванням і використанням фольклору та циклічної обрядовості;

- збільшення кількості публікацій та видань з еколого-етичної тематики та останніх досліджень фольклорної спадщини.

Висновки. В Україні навчально-виховний процес визнаний одним із найголовніших складових загальнолюдських цінностей. Суспільство почало усвідомлювати принципово нову роль освіти в сучасному світі. Отже виховання молоді з новим способом мислення, новими поглядами на свою роль в житті суспільства і природного середовища, з бажанням відродити, зберегти і примножити природні та культурні ресурси – є головним завданням, що стоїть сьогодні перед людством.

1. Білявський Г.О., Фурдуй Р.С. *Основи екологічних знань: Підручник.* – К.: Либідь, 1997. – 288 с.

2. Братко З.Т., Харченко І.Ю. *Гомо сапієнс проти гомо технократікус.* – К., 1991. – 248 с.

3. Григор'єв О.О. *Екологічні уроки минулого і сучасності.* – К., 1991. – 223 с.

4. Де ля Фліз (том 1) *Серія "Етнографічно-фольклорна".* – К., 1991

5. Макаруч С.А. *Етнографія України.* – Львів, 1994.

6. Наулко В.І. та ін. *Усна народна творчість.* – К. Либідь, 1991.

7. *Сучасні тенденції розвитку професійної компетентності майбутніх митців.* Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Луганськ, "Луганськ-Арт", 2006 – 136 с.

8. Щербань П. *Формування духовної культури особистості // Рідна школа,* – 1999, – № 7. – С. 14 – 17.

Олександр Антоненко, аспірант

Миколаївського державного гуманітарного університету
ім. Петра Могили

ПОРІВНЯННЯ МЕТОДИК ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ВИБІР ОПТИМУМУ ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті досліджуються економічні заходи регулювання природокористування та охорони довкілля.

Постановка проблеми. Економічні заходи регулювання природокористування й охорони довкілля доволі різноманітні й можуть розподілятися на дві основні групи: примусові методи (негативне стимулювання), методи заохочення (позитивне стимулювання). Але треба пам'ятати про певну умовність цих понять, яка пов'язана з кількома обставинами. Одна з них зумовлена тим, що різні форми еколого-економічних інструментів є варіаціями двох основних видів впливу на економічні інтереси господарчих суб'єктів: податкової (вилучення доходу) і дотаційної (пряма чи непряма передача доходу). Зокрема, будь-які види платежів можуть класифікуватися як деякі види податків і навпаки.

Ще однією проблемою є те, що ті чи інші види регулювання природокористування, схожі по суті, в різних країнах називаються по-різному (в одних

– податки, в інших – платежі, в третій – збори та ін.). До того ж, віднесення даних видів інструментів до тієї чи іншої форми пов'язане не стільки з видом вилучення чи передачі доходу, скільки з організаційною процедурою здійснення цього. Зокрема, податки пов'язують звичайно з акумулюванням коштів на рахунках, а платежі – аз подальшим створенням спеціальних фондів цілеспрямованого використання зібраних коштів.

Огляд останніх джерел і досліджень. Порівнюючи між собою різні економічні заходи регулювання природокористування та охорони довкілля варто розглянути, як подібні інструменти застосовуються в інших країнах.

Німеччина. Законодавством передбачено декілька екологічних податків, у тому числі податок на паливо мінерального походження (бензин – залежно від екологічних характеристик